

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou Československou a Federálním cenovým úřadem

© SNTL — nakladatelství technické literatury, n. p., Spálená 51, Praha 1

Adresa redakce:
Krakovská 8, 113 02 Praha 1, Nové Město

Telefon: 26 43 51—8
meziměstské hovory: 26 43 07

Vedoucí redaktor:
Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Издает Федеральное министерство финансов, в сотрудничестве с Государственным банком Чехословакии и Федеральным управлением цен

С СНТЛ — издательство технической литературы, н. п., Спалена ул. № 51, Чехословакия

Редакция: Краковска ул. № 8, 113 02 Прага 1, ЧСФР

Главный редактор:
Иван Кочарник

OBSAH

Ing. V. GRAMMETBAUER: K návrhu reformy daňové soustavy 361
Dr. F. VENCOVSKÝ: Rovnovážná funkce tržního a cenového mechanismu v teorii prof. Engliše 366
kolektiv: Analytický přehled vývoje čs. ekonomiky a rozpočtového hospodaření v letech 1970—1989 375

Ekonomická reforma

Dr. ing. J. SMRČKA, CSc.: Státní plán, hospodářská politika a běžné usměrňování ekonomiky v současné etapě radikální reformy 392

Diskuse

Ing. A. BULÍŘ: Příčiny platební neschopnosti: institucionální a mikroekonomické souvislosti 402
Ing. J. ŠILAR, CSc.: Dotace do agrokomplexu 409

Poznámky a zkušenosti

Ing. J. DAŇHEL: Perspektivy zvýšení prestiže pojištění v novém ekonomickém klimatu 417

Finance a úvěr v zahraničí

Ing. V. KOLMAN: Některé aspekty řízení peněžního trhu ve Velké Británii 420
Ing. J. VLČEK: Změny systému řízení polského zahraničního obchodu 426

СОДЕРЖАНИЕ

V. GRAMMETBAUER: K проекту реформы налоговой системы 361
Ф. ВЕНЦОВСКИ: Равновесная функция рыночного и ценового механизма в теории проф. Энглиша 366
Коллектив: Аналитический обзор развития чехословацкой экономики и бюджетного хозяйства в период 1970—1989 гг. 375

Экономическая реформа

Я. СМРЧКА: Государственный план, экономическая политика и текущее регулирование экономики в современном этапе радикальной реформы 392

Дискуссия

А. БУЛИРЖ: Причины неплатежеспособности: институциональные и микроэкономические связи 402
И. ШИЛАР: Дотации в агрокомплекс 409

Заметки и обмен опытом

И. ДАНЬГЕЛ: Перспективы повышения престижа страхования в новом экономическом климате 417

Финансы и кредит за рубежом

В. КОЛМАН: Некоторые аспекты управления денежным рынком в Великобритании 420
И. ВЛЧЕК: Изменения в системе управления польской внешней торговлей 426

Dotace do agrokomplexu¹

Ing. Jiří ŠILAR, CSc.

Objem subvencí spojených se zemědělstvím a výrobou potravin

Objem subvencí² spojených se zemědělstvím a výrobou potravin byl udáván v poslední době v různé výši.

Podle P. Honse (v HN č. 26/89) to mělo být 100 mld. Kčs ročně. Totéž číslo uvedl ve svém televizním projevu místopředseda federální vlády V. Komárek v únoru t. r.

Pramenem tohoto údaje je pravděpodobně práce J. Vostatka, bývalého pracovníka Prognostického ústavu ČSAV. Jde o teoretickou konstrukci tzv. národohospodářské dotace v zemědělství. Tuto částku nelze v žádném případě ztotožňovat s výdaji ze státního rozpočtu ani nelze z této částky vyvozovat závěry o rozdělení národního důchodu ve prospěch zemědělství (resortu zemědělství).

Bývalý předseda vlády L. Adamec ve svém projevu v listopadu 1989 uvedl částku dotace zemědělství ve výši 60 mld. Kčs. Jde pravděpodobně o předběžný součet dotací zemědělství ze státního rozpočtu a záporné daně z obratu u potravin (viz dále).

Podle původního návrhu rozpočtu na rok 1990 mělo být v rámci resortu MZVŽ do ZPoK použito ze státních rozpočtů republik a federace 35 mld. Kčs. Do této částky jsou započteny subvence z účelových fondů MZVŽ, pokud jejich zdrojem je rozpočet, takže z plánovaného použití fondu pro zúrodnění půdy je započtena jen ta částka, jejímž zdrojem je rozpočet.

Protože daně podniků resortu MZVŽ mají činit v r. 1990 asi 37 mld. Kčs, znamená to, že se předpokládalo kladné saldo resortu MZVŽ ke státnímu rozpočtu ve výši asi 2 mld. Kčs.

Záporná daň z obratu u potravin činila v roce 1989 za odvětví potravinářské výroby 34 267 mil. Kčs. Malá záporná daň z obratu u potravin byla také v odvětví zemědělství a lesnictví. Saldo daně z obratu u potravin v potravinářské výrobě činilo v roce 1989 -1,676 mil. Kčs (bylo záporné přes vysoké zdanění lihovin a kosmetických výrobků v potravinářském průmyslu).

Záporná daň z obratu se nedá pokládat za subvenci našemu zemědělství, snižuje však cenu potravin stejně jako subvence zemědělství (tedy celkem přibližně o 70 mld. Kčs).

¹ Podstatná část této statě byla přednesena na semináři FMF dne 27. 2. 1990. Plánovaná výše subvencí v roce 1990 je uváděna podle původního návrhu rozpočtu na rok 1990. Subvence ZPoK byly ve schváleném rozpočtu proti tomuto návrhu sníženy přibližně o 13 %.

² Autor používá pro dotace, intervence i subvence spojené se zemědělstvím obecnějšího pojmu subvence.

Podle údajů FMF došlo při každé změně tzv. ekonomických nástrojů řízení zemědělství ke značnému růstu subvenční úhrady neinvestičních nákladů: 1980 o 12,1 mld. Kčs, 1982 o 18,1 mld. Kčs, 1989 o 30,6 mld. Kčs. Podle FMZVž to bylo v roce 1979 o 11,4 mld. Kčs, 1982 o 17,9 mld. Kčs, 1989 o 21,8 mld. Kčs (Havlíček, VÚEZVž Praha DÚ 902129509.02.11, Praha 1989).

Z historie vzniku subvenčního systému v zemědělství

Náš dnešní subvenční systém je spojen od samého počátku s existencí rozdělovací ceny za zemědělské výrobky, která se konstitovala v podmínkách monopolu výkupu a direktivního řízení zemědělství. Tento subvenční systém nenavazuje na subvenční systém první republiky a nemá rysy subvenčních systémů používaných v zemědělství tržních ekonomik.

I když rozdělovací cena, tj. cena stanovená na bázi průměrných podmínek pro výrobu daného produktu (používal se také termín „rozhodujících podmínek“) byla vydávána za socialistický model ceny v zemědělství, vznikla jako opatření direktivního válečného systému a stejně jako zmrazení mezd zaměstnanců stala se nástrojem válečného vykořisťování.

Cena nástrojem kolektivizace

Po roce 1949 tento systém rozdělovací výkupní ceny spolu se systémem povinných dodávek zajišťoval (kromě minimálního zásobování):

- odčerpání značné části „nadvýrobku“ ze zemědělství pro socialistickou industrializaci s důsledkem zabrzdění rozvoje zemědělství;
- vytlačení pracovních sil ze zemědělství z důvodu poklesu osobních důchodů zemědělců; vytlačování pracovních sil bylo podporováno i administrativním rozdělováním pracovních sil ve prospěch průmyslu;
- udržování politiky „levných“ potravin;
- hlavní ekonomický tlak pro vstup rolníků do JZD; protože tento ekonomický tlak nízkých výkupních cen nepůsobil na naturální hospodářství kovorolníků a stavorolníků, kteří nebyli zatíženi povinnými dodávkami, bylo zavedeno zákonné opatření, kterým byl normovaný hrubý výnos jejich hospodářství přičten k dani ze mzdy a spolu s ní zdaněn progresivními sazbami; toto opatření vedlo i k likvidaci těchto naturálních hospodářství a dočasně se projeví na trhu nedostatkem vajec a mléka.

Neudržitelnost uhrazování nákladů v zemědělství výkupní cenou po dokončení kolektivizace

Výkupní cena, která neumožnila krýt náklady na výrobu u soukromě hospodařících rolníků, nekryla tyto náklady ani u JZD, protože u nich zpočátku k nějakému pronikavému zvyšování produktivity nedošlo. Kolektivizací provázal úbytek pracovních sil a ty se nahrazovaly drahou substitucí stroji a materiálovými náklady. Došlo současně k velkému „morálnímu“ opotřebením základních prostředků zemědělské malovýroby – nebyly použitelné pro velkovýrobu.

Neudržitelnost dosavadního stavu a pokles osobních důchodů družstevních rolníků vedly k tomu, že pro JZD byly zavedeny dvojí ceny, a to výkupní, jimiž se platily povinné dodávky, a vyšší nákupní za prodej výrobků monopolnímu

výkupci nad povinné dodávky. Nákupní ceny měly stimulovat zvýšení zemědělské výroby. Současně byly poskytovány JZD různé formy subvencí. Státním statkům byla plánována ztráta, jež byla pak dotována ze státního rozpočtu.

Zdokonalená soustava řízení zemědělství z roku 1967

Po delších přípravách, do nichž se zapojila výzkumná pracoviště (EÚ ČSAV, VÚZE, VÚNP, VÚF, VŠZ, VŠE) s příslušnými ministerstvy, byla v roce 1967 zavedena zdokonalená soustava řízení zemědělství s těmito principy:

- jednotné nákupní ceny,
- uznání nutnosti úhrady společenských nákladů výroby,
- snaha o rozlišení objektivních podmínek k dosažení podnikových důchodů pro účely zdanění (daň z pozemků odstupňovaná podle přírodních stanovišť),
- sjednocení působnosti ekonomických nástrojů ve státním a družstevním sektoru zemědělství,
- oslabení direktivního plánování a rozmísťování výroby (upouštění od direktivního plánování stavů zvířat a osevních ploch zemědělských plodin).

Při konstrukci tzv. zdokonalené soustavy řízení zemědělství z roku 1967 šlo o vědomou snahu o vytvoření podmínek pro tzv. socialistický trh. Avšak ani tenkrát političtí činitelé nenašli odvahu překročit bariéru maloobchodních cen a přiblížit cenové okruhy (tj. VC vstupů do zemědělství, MC zemědělských výrobků, VC potravin a MC potravin). Hlavní bariérou byla existující maloobchodní cena potravin. Přitom v této době bylo saldo daně z obrátu u potravin vysoce aktivní a objem subvenční úhrady nákladů zemědělství podstatně nižší než v současnosti. Řešení by bylo mnohem snazší než dnes.

Ve zdokonalené soustavě řízení zemědělství se uplatnily některé nesprávné záměry vedoucí ke snížení efektivity zemědělské výroby. Prosazovány byly zejména ze strany „vládních“ ekonomů. Dají se shrnout do těchto tezí:

- a) vyrovnání důchodů podniků a jejich pracujících přednostními vklady kapitálu jak do zaostávajících podniků, tak do objektivně horších výrobních podmínek. Tomu bylo podřízen subvenční systém;
- b) upřednostnění centrální redistribuce investičních prostředků a nedbání toho, že nejefektivnější využití zdrojů je zpravidla tam, kde tyto zdroje vznikají;
- c) státní statky jsou vyšší formou hospodaření na zemědělské půdě; první počátky tvorby zemědělských gigantů jako řešení problémů pohraničí (státní statek Tachov s katastrofickými důsledky vedoucími k vysídlení celých vesnic okresu).

V roce 1967 činily podle výpočtu bývalého VÚF mimocenové nástroje úhrady u JZD 13 % a u státních statků 53 % jejich celkového hrubého důchodu.

Poslední pokus o racionalizaci vztahů mezi zemědělstvím a ostatními odvětvími národního hospodářství před normalizací

Po ustavení české vlády v roce 1968 vedené S. Rázlem sestavila tato vláda komisi expertů pro zpracování svého zemědělského programu. Tento program nebyl dopracován. Při jeho zpracování prosazovali ekonomové v této expertní komisi zejména účelnější alokaci prostředků pro rozvoj zemědělství a propojení cenových okruhů včetně MC, racionalizaci působení zemědělské daně, subvencí a úvěrů. Práci přerušila normalizace.

Období normalizace

V období normalizace po roce 1970 nedošlo k zdánlivě podstatným změnám v tzv. zdokonalené soustavě řízení zemědělství, protože v období od jejího zavedení vznikla v zemědělství celá řada pozitivních jevů (vyrovnání osobních důchodů zemědělců s důchody pracujících ve městech, konsolidace většiny JZD, pravidelný vzestup výroby).

Zdokonalená soustava řízení zemědělství se subvenčním systémem úhrady nákladů se však upravovala směrem k posílení direktivnosti.

Bylo zeslabeno působení daně z pozemků a posíleno důchodové vyrovnání bez ohledu na příčinu důchodové nerovnosti.

Zesílil subjektivismus v dotačním systému a zvýšila se část subvencí zaostávání (intenzifikační a konsolidační programy). Zaostávající podniky se tak staly „ziskovými“.

Utížilo se direktivní plánování a rozmisťování výroby. Byla zvýšena nařizovací pravomoc výrobních zemědělských správ vůči JZD, a to i v kádrových otázkách.

Z převážně byrokratických důvodů byla nařízena kampaň slučování a integrace podniků do nesmyslných gigantů. Sledovalo se tím rozbití dosavadní řídicí struktury družstev a jejich snazší ovládnutí „centrem“. Současně se tím „řešilo“ zaostávání některých zemědělských podniků tím, že se zaostávající sloučily s úspěšným.

Sloučením zemědělských podniků došlo k druhému hromadnému „morálnímu“ opotřebení základních fondů, zejména stavebních. Ekonomy byla tato opatření nazvána „druhou kolektivizací“. Obrovské škody, jejichž důsledky budeme dnes řešit, vznikly násilným slučováním JZD do státních statků s všeobecně nižší efektivností výroby.

Dílní studie z období normalizace poukazovaly na snižování efektu prostředků vložených do půdy (projev zákona ubývajících půdních výtěžků).

Silně se projevovaly ekologické důsledky gigantomanie v zemědělské výrobě (zhoršení přírodního prostředí, znečištění vod, zhutnění půd, zvýšené ohrožení půdy erozí, zhoršení zdravotního stavu zvířat, zdravotní závadnost potravin).

Za velký úspěch našeho zemědělství v období normalizace se vydávalo, že jsme téměř dosáhli soběstačnosti v potravinách mírného pásma. Sousední země s tržním hospodářstvím této soběstačnosti však dosáhly přibližně o 20 let dříve, takže bychom spíše mohli říci, že jsme určité soběstačnosti v zásobování potravinami mírného pásma dosáhli přes značné chyby v řízení zemědělství. K tomu je třeba podotknout, že způsob řízení zemědělství mohl být i horší (viz SSSR). Při řízení našeho zemědělství se projevila kladně píle družstevních rolníků i vliv odborníků, kterými je zemědělství dnes vybaveno lépe než náš průmysl. Odborníků s dostatečným národohospodářským vzděláním a současně se vzděláním v oblasti ekonomiky zemědělství máme však dnes nedostatek. Výzkumná oddělení, která se zabývala vztahem zemědělství a národního hospodářství, byla v mnoha ústavech zrušena a kontinuita tohoto výzkumu byla v období normalizace násilně přerušena.

Subvenční systém podle pravidel hospodářského mechanismu řízení zemědělství od 1. 1. 1989

Současný subvenční systém navazuje úzce na subvenční systém tzv. zdokonalené soustavy řízení. Zavedením daně z objemu mezd při nízkém zvýšení nákupních cen došlo k obrovskému zvýšení částky úhrady necenovou formou a ke

zvýšení záporné daně z obratu u potravin, protože se opět stala nedotknutelnou bariérou MC potravin.

Hlavním cílem bylo nahradit direktivní ukládání plánovaných úkolů v plochách zemědělských plodin, stavech hospodářských zvířat a v množství jednotlivých výrobků jiným způsobem, tj. pomocí tzv. ekonomických nástrojů, tedy způsobem nepřímým. Pro ilustraci uvádíme příklady takových nástrojů: prémie z rozpočtu za specializační jalovice, prémie z rozpočtu za kooperační jalovice, specializační příplatek při výměře okurek nad 50 ha apod.

Dalším cílem bylo opět zajistit úhradu zemědělským podnikům podle objektivních podmínek. Tento cíl byl uveden oficiálně, provedení bylo však jiné. Došlo k úhradě individuálních podmínek objektivních i subjektivních včetně úhrady zaostávání. K tomu bylo přizpůsobeno i zařazení podniků do produkčně ekonomických skupin (PES), které měly vystihovat objektivní přírodní podmínky pro řešení diferenciální renty I (zvýhodněním pohraničních státních statků). Byly zavedeny diferenciální příplatky II, které mají málo společného s diferenciální rentou II a dají se zcela označit za subvence zaostávání. Někteří ekonomové se dokonce zasazovali o řešení i polohové diferenciální renty dalšími příplatky. Ve skutečnosti i ta je zčásti řešena v současné soustavě subvencí dotacemi na zvýšené dopravní náklady.

V soustavě subvencí jsou ponechány značné zdroje pro pokračování individuálních dotací zaostávajícím podnikům (pokračování starých intenzifikačních a konsolidačních programů).

Soustava je určena jen pro socialistické podniky v dřívějším pojetí, ačkoliv existuje značná zemědělská výroba mimo tyto podniky; ta je touto soustavou nadále diskriminována (drobná malovýroba, jednotlivě hospodařící rolníci).

Prioritní při konstrukci této soustavy subvencí bylo pečlivé bilancování tzv. sumy úhrady zemědělství; k úhrnu subvencí a subvenčních fondů — cenového fondu a fondu soustavy ZPoK — se došlo na základě bilancování sumy úhrady dosavadních nástrojů. Cenovým fondem a fondem soustavy ZPoK mohou ministerstva zemědělství a výživy republik disponovat značně libovolně. Suma úhrady se stala prvotní, způsob poskytování této úhrady a jeho účinnost je druhotná. Kriteriační funkce ceny byla ještě více omezena. Pokud soustava nazývá některé subvence cenovými nástroji, pak jde jen o formu (prémie, příplatky), ale u některých nejde o cenové nástroje ani z formální stránky (diferenciální příplatky I a II).

Nedostatky současné soustavy subvencí

Nedostatky současné soustavy subvencí můžeme shrnout takto:

a) byla koncipována jako nástroj centrálního plánování a rozmisťování výroby a brání efektivní volbě výrobních činitelů;

b) je nástrojem udržování nejméně efektivního sektoru hospodářství na půdě — státních statků;

c) je nástrojem udržování zaostávajících zemědělských podniků; dosažení ukazatelů pro dotace je pro podniky snazší než zvýšení efektivnosti výroby;

d) je nástrojem odčerpávání nadměrného množství prostředků z dobře hospodařících podniků a z dobrých výrobních podmínek;

e) je nástrojem integrace výroby, pro niž nejsou ekonomická kritéria, a nástrojem pro zavádění výrobních metod bez ekonomických kritérií;

f) je nástrojem neefektivní alokace společenských prostředků, intenzifikace výroby v nepříznivých podmínkách a neefektivní meliorace devastované zemědělské půdy, a tím zdražování zemědělské výroby;

g) je nástrojem přednostního odběru nedostatkových zemědělských výrobků ke zpracování v potravinářském průmyslu, monopolu v rozporu se zájmy spotřebitelů (příplatky k ceně broskví, meruněk aj.);

h) je nástrojem individualizace úhrady nákladů jednotlivým zemědělským podnikům, tj. uznání jakýchkoliv nákladů za společensky nutné;

i) stala se i nástrojem nepotřebné výroby (subvenčně vyrobené žito bylo prostřednictvím dalších subvencí krmivářskému průmyslu zpracováno na krmivo, exportujeme subvencované mléko se ztrátou, udržujeme neefektivní export cukru ze subvencované cukrovky, můžeme dokonce ze státního rozpočtu dotovat i zcela zbytečný chov lovné zvěře);

j) je nástrojem omezování soukromé zemědělské výroby.

Současný subvenční systém a představa tržní ekonomiky

Vycházíme-li z obecných používaných definic tržní ekonomiky, která předpokládá soukromé vlastnictví, smluvní svobodu, volnou soutěž s rozbitím monopolů státních i soukromých, volnou tvorbu cen a místo jen pro sociální subvence, právní stát, který znemožňuje vysokým zdaněním učinit z podnikatele „otroka státu“, pak dosavadní subvenční systém je perspektivně zcela nevhodný, neboť nepočítá:

a) se soukromým vlastnictvím zemědělské půdy (současná pozemková daň a diferenciální příplatky suplují působení ceny půdy při její faktické socializaci),

b) se vznikem nových forem podniků v zemědělství a s rozvojem soukromého hospodářství rolníků a neumožňuje pro ně vytvořit stejné podmínky ve zdanění a v subvencích,

c) s propojením tržních okruhů vnitřních cen a odbouráním bariér mezi nimi, jakožto prvotního předpokladu k přechodu k volným cenám a zavedení racionálních subvencí v zemědělství.

Dosavadní soustava subvencí zemědělství musí být zcela zrušena.

Při existenci některých pevných cen mohou fungovat cenové příplatky a prémie, ale nikoliv jako dotace ze státního rozpočtu, ale jako nástroje zpružnění těchto pevných cen s jejich promítnutím do cen velkoobchodních i maloobchodních. Nekriteriální působení subvencí, dotací, intervencí a záporné daně z obrátu musí nahradit kriteriální působení ceny.

Bude třeba uvažovat o subvenční podpoře změny struktury zemědělství, která bude obsahovat sociální subvence pro pracující zrušených zemědělských podniků a subvence venkovského osídlení, subvence pro podporu vzniku soukromých podniků, např. subvencováním úroků investičních úvěrů na nákup zařízení a koupi půdy. Bude nutné subvencovat hospodářsko-technické úpravy, subvencovat poradenskou činnost soukromým rolníkům.

Stát bude muset pravděpodobně nadále subvencovat určitý podíl investičních nákladů meliorací půdy s hospodářským efektem, z větší části nést náklady na potírání kalamitního výskytu chorob a škůdců, podílet se i na nákladech aplikovaného výzkumu, zcela nést náklady zemědělského školství. Perspektivně bude třeba uvažovat i o případných subvencích, které by řešily vývoz a skládování přebytků zemědělské výroby, pokud se jim nebudeme moci vyhnout.

Srovnání se subvenčním systémem ve státech s rozvinutou tržní ekonomikou

V EHS je asi 70 % subvencí spojeno se zemědělskou výrobou. Tento stav je pokládán za neuspokojivý. Tyto země tedy přijímají opatření, aby tyto subvence

byly sníženy. Jejich udržování je otázkou spíše politickou než ekonomickou. Vysoké subvence v zemědělství v některých státech s tržní ekonomikou nejsou zdůvodněním pro naše subvence. Jsou především subvencemi pro řešení problému nadvýroby.

Hlavním příjemcem subvencí v tržních ekonomikách nejsou zemědělské podniky, ale sféra oběhu. Řeší se jimi skladování a odbyt zemědělských výrobků, které se nakupují uvnitř země za vyšší cenu, než je cena světová. Dokonce i v zemích s vysokou produktivitou práce jsou vnitřní ceny, které se platí zemědělcům, vyšší než ceny světové (na burzách).

Dalším druhem subvencí v tržních ekonomikách jsou subvence spojené s restrukturalizací zemědělství, tj. s utvořením soběstačných tržních farem a vytěsněním zemědělství z horších přírodních podmínek a z podmínek, kde výrobky nejsou konkurenceschopné. Stát např. vykupuje nesoběstačné zemědělské podniky, tvoří z nich soběstačné a subvencuje jejich prodej. S tím jsou spojeny subvence na přeškolení a penzionování zemědělců, kteří své farmy prodali státu a zřekli se hospodaření. V žádném případě tu nejde o subvence individuálních nákladů výroby ve špatných výrobních podmínkách, které by se poskytovaly proto, aby byla v těchto podmínkách udržena zemědělská výroba. Vyskytují se i subvence za neobdělání zemědělské půdy proti vzniku nadvýroby. Na rozdíl od našich subvencí znamenají subvence poskytované, lépe řečeno spojené se zemědělstvím ve státech s tržní ekonomikou zdražení maloobchodních cen potravin. Kromě sociálních subvencí na zastavení neefektivní zemědělské výroby a dnes i subvencí na udržení venkovského osídlení je snahou subvence udržující nadvýrobu omezit.

Subvence zemědělství: ekonomický problém

Z racionálního problému řešení našeho subvenčního systému spojeného se zemědělstvím se stalo politikum. Zemědělci se cítí být obviňováni za to, že efektivnost jejich výroby je nízká a že je příčinou vysokých subvencí, které převažují míru subvencí v ostatních odvětvích národního hospodářství. Hlavní příčinou vysoké míry subvencí je však model nákupní ceny. Je tu však i zpětné působení: Omezení kritériální funkce ceny spolu s direktivním řízením zemědělství nutně vedlo ke snížení jeho efektivnosti, ale ani v tom není zemědělství nijak výjimečným odvětvím. Sektorová analýza zemědělství prokázala, že nejméně efektivní formou hospodaření na půdě jsou státní zemědělské podniky. Tento typ podniků v ostatních odvětvích národního hospodářství převažuje. Pokud se hovoří o relativních úspěších zemědělství, pak jsou to úspěchy velké části JZD a zbytku soukromé výroby. Výsledky sektorové analýzy hospodaření zemědělských podniků známé již před rokem 1968 nebyly z ideologických důvodů uplatněny. Ukazují, kam napřít směr státní podpory zemědělství.

Subvence zemědělské výroby a subvence ZPoK

Subvence do ZPoK jsou ztotožňovány se subvencemi poskytnutými zemědělství. Zemědělství a ZPoK není totéž a v oficiálních číslech nelze často ani analyzovat, které subvence jsou vlastně poskytovány průmyslovým podnikům vyrábějícím potřeby pro zemědělce, které jsou spojeny přímo se zemědělskou výrobou, které s potravinářským průmyslem (který v sobě zahrnuje i průmysl kosmetický) a nakolik jsou vlastně subvencování spotřebitelé, a tím opět průmysl (lacině potraviny — nízké mzdy).

Hovoří se o subvencování zemědělství, ale i v rámci zemědělství existuje velká diferenciacie v příjemcích těchto subvencí. Soukromý sektor nedostává žádné subvence a byl tvrdě zdaněn. U JZD je saldo subvencí a daní ke státnímu rozpočtu aktivní, státní zemědělské podniky vykazují toto saldo pasivní. V uvedených datech o dotacích v zemědělství ze státního rozpočtu nejsou zahrnuty dotace zemědělské výroby mimo resort MZVŽ.

Částečné snížení subvencí ZPoK bez jakýchkoliv kompenzací se celé řady podniků, které vyrábějí zemědělskou produkci efektivně, nedotkne (nejsou jejich příjemcem). Při posuzování možnosti zásadní změny současného subvenčního systému je nutné provést analýzu důsledků změny subvenční politiky na jednotlivé sektory a skupiny podniků v těchto sektorech podle přírodních podmínek. Při vhodnější alokaci kapitálu jsme schopni vyrobit dostatečné množství zemědělské produkce laciněji, než dosud vyrábíme. Možnosti jsou ve snížení intenzity výroby v mezních výrobních podmínkách a ve zvýšení její intenzity v podmínkách nevhodnějších. (Jde o využití působení diferenciální renty.) Snížení nákladů zemědělské výroby bude do značné míry limitováno tím, do jaké míry se v JZD podaří odstranit prvky postátnění a část zemědělské výroby privatizovat. Soukromí zemědělci v horších přírodních podmínkách jsou schopni rozšířené reprodukce i při dnešních nákupních cenách a bez dotací.